

Zahtevno prehodno obdobje

1. Z delovanjem slovenskega parlamenta je danes malokdo zadovoljen. V javnosti in v parlamentu, med pristaši vladajoče koalicije in opozicijskih strank prevladuje prepričanje, da bi moral in da bi lahko deloval uspešneje. Na drugi strani je precej razlogov, zaradi katerih lahko verjamemo, da so mnoge slabosti prehodne. Mislim na enkratnost in specifičnost volitev 1990, na nekonsistentnost obstoječega političnega sistema in na razmere, povezane z osamosvajanjem Slovenije.

V ospredju predvolilnega boja so bila vprašanja preteklosti in odgovornosti zanjo. Zato se je vladajoča koalicija, ki se ji je takšen pristop obrestoval z volilno zmago, po volitvah znašla v večjih težavah, kot velja za običajne zamenjave vodilne stranke oz. koalicije. Neizdelanost pozitivnega programa, ki je toliko bolj izrazita zaradi raznovrstnosti političnih strank, povezanih v predvolilno, sedaj parlamentarno in vladno koalicijo, povzroča mnoge »gasilske« akcije, spreminjanje taktike, neusklajenost ukrepov na različnih področjih itd. Vladi se ni uspelo dokopati dalj kot do smernic za svoje delovanje, pa tudi tisti del aktivnosti, kjer naj bi usklajeno sodelovale vse stranke (proces osamosvajanja republike), poteka neenakomerno, bolj efvorično kot načrtovano.

Vladna in parlamentarna (Demosova) večina želi hitro spreminjati sistemske rešitve brez odločilnega sovplivanja opozicije. Zato je prišlo do odlaganja pri pripravljanju nove ustave (kjer je vpliv opozicije s skoraj 45% glasov v parlamentu odločilen) in vse pogostejše prakse, da se prejšnja ustavna ureditev nadomešča z navadnimi zakoni (za katere zadošča navadna relativna večina). Ne le med pozicijo in opozicijo, tudi znotraj parlamentarne večine obstoje globoke razlike pri vrednotenju preteklosti, na primer pomena narodnoosvobodilnega boja. V volilnem telesu pa je zaznati resen premik k objektivnemu, vsekakor umirjenejšemu vrednotenju preteklosti, kot ga zastopajo v parlamentarni večini. V njej se tudi 300 in več dni po volitvah sintagma o 45. letih boljše svizma, enoumja in diktature uporablja kot »argument«, ko so na dnevnem redu vprašanja gospodarstva, kmetijstva, RTV, simbolov in celo pri proceduralnih vprašanjih.

Začetne zaostritve med zmagovito koalicijo in opozicijo so privedle do izvolitve politično homogenega vodstva parlamenta, ki ne izraža sorazmerne zastopanosti političnih strank, od katerih sta obe najmočnejše zastopani stranki v opoziciji. To povzroča, da se prehodna vprašanja, o katerih naj bi se razpravljalo v pripravljalnih fazah, sprožajo na sejah parlamentarnih zborov. Parlamentarna večina ni upoštevala, da je soodgovornost opozicije za priprave parlamentarnega odločanja v korist parlamenta kot celote in da ji obramba nepremišljenih predlogov in kršitev poslovnih pravil škoduje, ko gre za njen imidž v javnosti. Slaba informiranost, občutek odrinjenosti in neenakopravnosti ter ne vključenost opozicije v pripravljalne faze povzročajo napetosti in vzdržujejo medsebojno nezaupanje. Toliko bolj, ker so se večkrat poskušale z izjavami vladajoče koalicije in njenih predstavnikov prejudicirati parlamentarne odločitve in tako center odločanja prenesti iz parlamenta. Samo deloma je bila ta slabost omiljena s sorazmerno zastopanstvom opozicijskih strank v delovnih telesih skupščine in zborov ter sporazumom strank neposredno pred plebiscitom. Skratka, korektno izvedene volitve in predaja oblasti so obetali uspešnejše sobivanje in sodelovanje pozicije in opozicije v parlamentu.

2. Ustavna dopolnila iz 1989. leta so temeljito spremenila temelje ustavne ureditve, njen gospodarski in politični sistem in utrdila ustavni položaj republike v jugoslovanski federaciji. Bistveno manj radikalno so dopolnila posegla v ureditev slovenskega parlamenta in skupščinskega sistema sploh. Tako je trenutno v veljavi mešan in nekonsistenten sistem, za katerega je značilno prepletanje predstavniškega in delegatskega mandata, neposrednih volitev in delegiranja, enotnosti in delitve oblasti oz. skupščinskega in parlamentarnega sistema, proporcionalnega in večinskega volilnega sistema itd. Kljub usodnim spremembam ekonomskega gospodarskega sistema z uvedbo pluralizma lastnin in podjetništva je bila ohranjena trodomna sestava parlamenta in vzpostavljena enakopravna vloga zbora združenega dela. Ob ohranjanju stare delegatske in skupščinske terminologije se vse bolj uveljavljata predstavništvo in parlamentarizem, čeprav nista konsistentno zgrajena in poslovniško izpeljana.

Vsak zbor je izvoljen na podlagi drugačnega volilnega sistema (družbenopolitični na podlagi proporcionalnega, zbor občin na podlagi dvokrožnega sistema absolutne večine in zbor združenega dela na podlagi enokrožnega sistema relativne večine). Izgubili pa so svoje specifične ustavne pristojnosti in so medsebojno v vsakem pogledu enakopravni, kar vodi k podvajanju zastopništva istih volivcev. Poleg tega so politične stranke, deloma tudi v nasprotju z ustavno zamislijo in javnim mnenjem, ki terja neposreden vpliv volivcev, prevzele odločilno vlogo pri usmerjanju delovanja poslancev vseh zborov. V takšnih razmerah je treba obstoječo strukturo skupščine oceniti kot neracionalno in neupravičeno zapleteno. Deloma so te slabosti omejene s poenostavitvijo usklajevalnega postopka med zbori in možnostjo preglasovanja na skupni seji vseh treh zborov. Na drugi strani pa sta neracionalnost organiziranja in neučinkovitost delovanja skupščine dobila dodatno spodbudo z ustanovitvijo veliko delovnih teles. To je toliko bolj nesmiselno glede na obstoj enega centra političnega odločanja (vladajoča politična koalicija in njen poslanski klub) in veliko vlogo političnih strank pri delovanju parlamenta sploh.

3. Proces osamosvajanja Slovenije, konkurenca pristojnosti in konflikti med federalno in republiško oblastjo, neuskklajenost zveznega in republiškega pravnega sistema močno otežujejo normalno delovanje parlamenta. Ustava SFRJ terja, da republiške z njo ne smejo biti v nasprotju. Ustava Republike Slovenije pravi, da v republiki veljajo le predpisi, skladno z republiško ustavo. Vse to in izpodbijanje odločitev slovenskega parlamenta pred zveznim ustavnim sodiščem in nepriznavanje v federaciji izglasovanih odločitev v Sloveniji kažejo na nepomirljivo nasprotje obeh pravnih sistemov, ki povzročata blokade, napetosti in zaostritve.

V takšnih razmerah je učinkovito delovanje parlamenta samo po sebi težko izvedljivo. V slovenskem parlamentu pa se neredko zgodi, da se osamosvajanje postavi na dnevni red vedno znova, v obliki predloga za deklaracijo, parcialne ustavne spremembe, razpisa plebiscita, resolucije o razdružitvi itd., da bi se temeljna pozornost odvrnila od usodnih razvojnih, gospodarskih in socialnih vprašanj in neuspehov pri njihovem razreševanju. Toliko prej, ker postaja vse manj prepričljiva utemeljitev, da te težave izvirajo iz stanja pred volitvami.

Predlaganje vedno novih zgodovinskih odločitev pri osamosvajanju je za parlamentarno večino privlačno tudi zato, ker je sicer v podrejenem položaju v parlamentarnih razpravah. V njih opozicija argumentirano izpodbija vladne predloge, parlamentarna večina pa brani pogosto ne dovolj premišljene predloge in slabo utemeljene proceduralne poenostavitve (hitri postopki, združevanje zakonodajnih in celo ustavnorevidijskih faz, omejevanje dolžine razprav poslancev itd.). Veliko

lažje je povzdigovati glas za osamosvajanje Slovenije, kjer imajo stranke vladajoče koalicije večinoma radikalnejše predloge od opozicijskih.

4. Osamosvojitve Slovenije in trajna ureditev njenih povezav in razmerij do vseh sosednjih držav je prvi pogoj za uspešnejše delovanje slovenskega parlamenta. Enako pomemben je sprejem nove ustave in v njej ureditev konsistentnega parlamentarnega sistema. Potem bo na vrsti razpis novih volitev, na katerih bodo ljudje izbirali po prepričljivosti razvojnega in socialnega programa posameznih strank in preverjenih sposobnosti kandidatov na njihovih listah. Šele tako bodo ustvarjeni temelji za uspešno delovanje slovenskega parlamenta. Ta ugotovitev pa naših parlamentarcev ne bi smela uspavati. Ravno nasprotno, nobenega od navedenih ciljev ni mogoče doseči brez odločilne vloge slovenskega parlamenta. Pa tudi razvojni in socialni problemi se zaostrujejo s takšno naglico, da bi bilo njihovo odlaganje do ureditve sistemskih temeljev novega parlamentarizma gotovo samomorilsko.

MILE ŠETINC

Slovenska skupščina – tridomna zmešnjava na delegatskih kolesih

Eden od »nerešljivih« problemov republiške skupščine je tridomna sestava. Znano je, da že dvodomna sestava precej zavre »tehnično« učinkovitost parlamenta in je upravičljiva le takrat, ko značilnosti neke države (regionalne razlike, federalna sestava itd.) zahtevajo ravnotežje med »nacionalnim« in teritorialnopolitičnimi interesi, mnogi parlamenti pa poznajo zgornji dom oziroma senat s pravico do odložitvenega veta kot varovalko pred »prenagljenimi« sklepi spodnjega doma. Od tod tudi zahteva nekaterih strank v razpravi o novi slovenski ustavi, da bi z dvodomno sestavo novega slovenskega parlamenta zagotovili upoštevanje regionalnih interesov oziroma regionalnih razlik pri sprejemanju »nacionalnih« odločitev (najradikalnejši je predlog liberalnodemokratske stranke, da bi uvedli posredno, to je v regionalnih skupščinah voljeni zbor regij, ki pa bi bil enakopraven z državnim zborom le v nekaterih, z ustavo določenih zadevah posebnega pomena za skladnejši regionalni razvoj Slovenije). Tridomna sestava pa povzroča že pravo zmešnjavo, ki je bila razmeroma lahko obvladljiva le v časih »starega režima«, ko je zunajparlamentarna politična »koordinacija« prejudicirala skupščinske odločitve v splošnem in tudi v večini podrobnosti. V sedanji slovenski skupščini obstajajo med tremi zbori pomembne razlike, ki še otežujejo usklajevanje.

V družbenopolitičnem zboru sedi strankarska elita, ljudje, ki so večinoma popolni ali vsaj delni politični profesionalci, strankarski prvaki in govorniki, zlasti v klopih opozicije pa tudi ljudje z dolgoletnimi političnimi izkušnjami; polemike so dolge in zagrizene, proceduralni spori že prava znamenitost tega zbora; zbor velja za »najpočasnejšega« in zato žanje posmeh in ogorčenje preostalih zborov, ki ga morata kar naprej »čakati« (zaradi usklajevanja). V zboru občin sedi strankarska »druga garnitura« (pri tem seveda mislim na njen formalni položaj v strankah,